

Handläggare
Karlsson Daniel

Datum
2016-02-25

Diarienummer
ALN-2016-0056.33

Äldrenämnden

Remiss om Program mot våld i nära relation

Förslag till beslut

Äldrenämnden föreslår besluta

att avge yttrande till socialnämnden enligt upprättat förslag.

Ärendet

I IVE 2015-2018 (inriktning, verksamhet, ekonomi) fick socialnämnden i uppdrag att ta fram ett övergripande program för arbetet mot våld i nära relationer. Detta program är ett övergripande styrdokument som riktar sig till alla nämnder, styrelser och bolag. Arbetet med att ta fram programmet har samordnats av socialförvaltningen. Övriga förvaltningar och kommunala instanser har varit behjälpliga i framtagandet av programmet.

Programmet består av två delar. Del 1 innehåller bakgrund och utgångspunkter. Del 2 innehåller fem övergripande mål med tillhörande delmål och utgör kärnan i programmet. I del 2 beskrivs också hur programmet ska implementeras och följas upp.

I förslaget till yttrande betonas bland annat vikten av samverkan för att uppnå goda resultat i det våldsförebyggande arbetet. Dessutom understryks även att våld i nära relation mot äldre, som länge varit relativt ouppmärksammat, särskilt adresseras i programmet.

Äldreförvaltningen

Gunn-Henny Dahl
Förvaltningsdirektör

Handläggare
Karlsson Daniel

Datum
2016-03-31

Diarienummer
ALN-2016-0056.33

Socialnämnden

Remiss om Program mot våld i nära relation

Äldrenämnden har tagit del av programförslaget och har följande synpunkter att anföra:

Nämnden anser att de fem målområdena täcker upp det mest väsentliga för att uppnå det övergripande målet att våld i nära relationer ska upptäckas, synliggöras, förebyggas och åtgärdas och ser det som positivt att tidpunkter för uppföljning och utvärdering finns angivna i programmet.

Nämnden ser även positivt på att våld i nära relation mot äldre särskilt adresseras i programmet. Som framgår i programmet har våld i nära relation mot äldre länge varit relativt ouppmärksammat. Detta trots att äldre ofta står i en större beroendeställning till sin omgivning än yngre personer. För att Uppsala ska kunna utvecklas som en äldrevänlig kommun behöver äldres trygghet stärkas och arbetet för att motverka våld i nära relationer prioriteras. Att stötta äldre utsatta med informations-, stöd- och skyddsinsatser är därför en nödvändighet. Ett nära samverkansarbete mellan socialnämnden och äldrenämnden är en förutsättning för att detta ska kunna förverkligas.

Det är även av stor vikt att psykisk ohälsa bland äldre, i samband med våld i nära relationer, förebyggs och behandlas. Utbildningsinsatser och aktivt förebyggande arbete är själva grunden för vad som behöver genomföras. Dessa insatser är i högsta grad relevanta även för den äldre målgruppen, där psykisk ohälsa i vissa fall inte tagits på tillräckligt stort allvar.

Nämnden har följande konkreta synpunkter/ändringsförslag på programmet:

Viktigt att uppmärksamma är det som gäller yngres våld mot äldre.

I programmets målområden 1,4 och 5 ingår som prioriterade delmål att samordning och samarbete mellan offentliga, ideella och privata aktörer i Uppsala ska uppnås. Nämnden ser det som önskvärt att det tydligare kan beskrivas hur detta ska genomföras och vilken aktör som har huvudansvaret. Det finns annars en risk finns att ingen aktör känner sig manad att ta initiativet i samverkansarbetet.

Äldrenämnden

Monica Östman
Ordförande

Gunn-Henny Dahl
Förvaltningsdirektör

Handläggare
Sofia Venemalm

Datum
2016-02-16

Diarienummer
SCN-2016-0003

REMISS

2016-02-16

E-postmottagare enligt lista

Remiss Program mot våld i nära relation

I Uppsala kommuns verksamhetsplan IVE 2015-2018 (inriktning, verksamhet, ekonomi) fick socialnämnden i uppdrag att ta fram ett övergripande program för arbetet mot våld i nära relationer (kvinnofrid). Detta program är ett övergripande styrdokument som riktar sig till alla nämnder, styrelser och bolag.

Arbetet med att ta fram programmet har samordnats av socialförvaltningen. En politisk referensgrupp av förtroendevalda från majoriteten och oppositionen har knutits till arbetet, tillsammans med en referensgrupp av representanter från ideella organisationer verksamma inom sakområdet. Övriga förvaltningar och kommunala instanser har varit behjälpliga i framtagandet av programmet. Till uppdraget har även knutits en utredare.

Uppsala kommuns program mot våld i nära relationer består av två delar. Del 1 innehåller bakgrund och utgångspunkter. Del 2 innehåller fem övergripande mål med tillhörande delmål och utgör kärnan i programmet. Under respektive målområde finns en analyserande text som belyser behoven av utveckling. Efter det presenteras delmål som visar prioriteringarna för att uppnå de övergripande målen. I del 2 beskrivs också hur programmet ska implementeras och följas upp.

Mot bakgrund av ovanstående bereds ni härmed möjlighet att svara på bifogad remissutgåva

Vi ber om ert svar via e-post **senast 31 mars** till socialnamnden@upsala.se.

På socialnämndens uppdrag

Ingrid Burman
Ordförande socialnämnden

Uppsala kommun

Program mot våld i nära relationer

"I Uppsala blir ingen utsatt för våld i nära relationer, och alla får själva bestämma över sitt liv och sin kropp." – Uppsala kommuns vision

Innehåll

Inledning	3
Läsanvisning	3
Del 1. Bakgrund	4
Ansvar och åtaganden	4
Sverige och världen	4
Våld i nära relationer - centrala begrepp	5
Våldets orsaker	6
Våldets uttryck och konsekvenser	7
Mäns våld mot kvinnor	8
Hedersrelaterat våld och förtryck	9
Kvinnlig könsstympning	9
Personer som utövar våld i nära relationer	10
Särskilda målgrupper	10
Äldre kvinnor	11
Personer med funktionsnedsättning	11
Homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner (hbtq)	11
Kvinnor som lever i aktivt missbruk	12
Unga kvinnor och ungt partnervåld	12
Kvinnor med utländsk bakgrund	13
Barn som utsätts för- och upplever våld	13
Del 2. Målområden i arbetet mot våld i nära relationer	15
Målområde 1: Styrning, organisering, samordning och uppföljning	15
Prioriterade delmål	16
Målområde 2. Kunskap, kompetens och metodutveckling	16
Prioriterade delmål	16
Målområde 3: Våldsförebyggande arbete	16
Prioriterade delmål	16
Målområde 4: Skydd, stöd och behandling för alla som utsätts för våld i nära relationer	17
Prioriterade delmål	17
Målområde 5: Stöd och behandling för våldsutövare	18
Prioriterade delmål	18
Referenser	19
Propositioner	19

Regeringsskrivelser	19
Statens Offentliga utredningar	19
Övrigt	20

Inledning

"I Uppsala blir ingen utsatt för våld i nära relationer, och alla får själva bestämma över sitt liv och sin kropp." – Uppsala kommuns vision

Våld i nära relationer är ett problem för hela samhället. Det medför stora kostnader i pengar och mänskligt lidande, och är ett konkret hinder för demokratin eftersom det hindrar människor från att åtnjuta sina grundläggande rättigheter. Våld kan drabba alla, men vissa grupper är långt mer utsatta än andra, och våld i nära relationer är ytterst ett uttryck för bristande jämställdhet. För att komma framåt i arbetet för att bekämpa våld i nära relationer behöver vi arbeta förändringsorienterat. Arbetet behöver prioriteras och integreras i ordinarie strukturer, den allmänna kunskapsnivån höjas, resurser avsätts, och styrning, samordning och organisering förbättras.

Syftet med detta program är att utveckla ett gemensamt synsätt i Uppsala kommuns arbete med att upptäcka, synliggöra, förebygga och åtgärda våld i nära relationer. Det finns lagar och föreskrifter att luta sig mot, men det är upp till samhällets ansvariga att se till att de efterföljs. För att kunna bekämpa våld krävs det kunskap, men också en samsyn mellan kommunens verksamheter vad gäller uppgifter och förväntningar. Denna samsyn måste även innefatta de privata och ideella krafter som deltar i den offentliga sektorns strävan efter att motverka våld i nära relation. Det här programmet är ett redskap för att uppnå detta.

Läsanvisning

Uppsala kommuns program mot våld i nära relationer är uppdelat i två delar. De kan läsas i ordning eller genom att gå direkt till den andra delen, och hänvisa till den första vid behov. Del 1 innehåller bakgrund och utgångspunkter. Det ger en kort redogörelse för uppdraget, en beskrivning av problemområdets omfattning och centrala begrepp, samt en diskussion av grupper med särskilda sårbarheter. I beskrivningen av uppdraget finns en översiktlig historisk beskrivning av den rättsliga utvecklingen inom området våld i nära relationer nationellt och internationellt, och en beskrivning av kommunens ansvar på området enligt rådande lagar och bestämmelser. Del 2 innehåller övergripande mål och delmål och utgör själva kärnan i programmet. Under varje målområde finns först en analyserande text som belyser behoven av utveckling. Efter det presenteras delmål som visar prioriteringarna för att uppnå de övergripande målen. I del 2 beskrivs också kort hur programmet ska implementeras och följas upp.

Del 1. Bakgrund

I Uppsala kommuns verksamhetsplan IVE 2015-2018 (inriktning, verksamhet, ekonomi) fick socialnämnden i uppdrag att ta fram ett övergripande program för arbetet mot våld i nära relationer (kvinnofrid). Detta program är ett övergripande styrdokument som riktar sig till alla nämnder och bolag. Att upprätta ett program är ett sätt att enligt socialtjänstlagen (3 kap. 3 §) säkerställa att insatser inom socialtjänsten är av god kvalitet och att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

Arbetet med att ta fram programmet har samordnats av socialförvaltningen. En politisk referensgrupp av förtroendevalda från majoriteten och oppositionen har knutits till arbetet, tillsammans med en referensgrupp av representanter från följande ideella organisationer: Tjejers rätt i samhället (TRIS), Uppsala kvinnojour, Kvinnobyrå-Stadsmissionen, Mottagningen mot våld i nära relationer (MVU) samt Barnombudsmannen i Uppsala (BOiU). Övriga förvaltningar och kommunala instanser har varit behjälpliga i framtagandet av programmet. Till uppdraget har även knutits en utredare som arbetat med redigering och faktagranskning.

Ansvar och åtaganden

Uppsalas program mot våld i nära relationer utgår från internationella, nationella, regionala och lokala styrdokument. Flera av dessa omfattar andra frågor än våld i nära relationer, men har delar som är relevanta för området. Det finns också en rad lagar som berör våld i nära relationer. Hit hör socialtjänstlagen, skollagen, lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, hälso- och sjukvårdslagen, föräldrabalken, äktenskapsbalken, brottsbalken och förbudet mot könsstympning. Våld i nära relationer är ett brott, och kommunens ställningstagande är att våldsutsatta och våldsutövare är brottsoffer respektive gärningsmän.

Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer visar på behovet av att höja kvaliteten i stödet till våldsutsatta barn och vuxna samt barn som bevittnat våld, och att stödja våldsutövare att upphöra med våldet. I handboken *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer* (2015) pekas på behovet av att kommunerna upprättar övergripande program, som sedan kan omsättas i handlingsplaner och riktlinjer. Uppsala kommuns program mot våld i nära relationer är ett led i att förverkliga detta.

I 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) SoL, tydliggörs att socialnämnden ska verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Vidare ska nämnden beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller övergrepp i nära relationer kan ha behov av stöd och hjälp. Nämnden ansvarar även för att barn som utsatts för brott får stöd och hjälp. Detsamma gäller för barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Uppsala kommun har skrivit under den europeiska deklarationen om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå, den så kallade CEMR-deklarationen (Council of European Municipalities and Regions). Den ska fungera som ett verktyg för att integrera jämställdhetsperspektivet i politiskt beslutsfattande och praktisk verksamhet. Kommuner, landsting och regioner som undertecknat CEMR-deklarationen tar aktivt ställning för jämställdhet och framförallt för att främja att jämställdhet uppnås i praktiken.

Sverige och världen

Sverige har i likhet med andra länder en historisk tradition av att mannen var familjens överhuvud och hade rätt att bruka våld mot familjens medlemmar. Det var först 1921 som kvinnor förblev myndiga inför lagen även efter att de gift sig, samma år som kvinnor första gången fick rösta med lika och allmän rösträtt. 1965 förbjöd Sverige som första land i världen

våldtäkt inom äktenskapet i lag. 1979 blev Sverige också det första landet i världen med att förbjuda våld mot barn.

Våld mot kvinnor lyftes först under 1990-talet som en jämställdhetspolitisk fråga. Då frångick Sverige formellt att behandla frågan som kopplad till hälsa och omsorg, och det slogs fast att det könsspecifika våldet är ett jämställdhetsproblem. 1998 skärptes lagstiftningen gällande mäns våld mot kvinnor i den så kallade kvinnofridsreformen, och den betonades särskilt genom brottsrubriceringarna "grov kvinnofridskränkning" och "grov fridskränkning".

All våldsanvändning är i dag olaglig i Sverige, och kvinnomisshandel faller under allmänt åtal. Inte desto mindre finns det starka normer och strukturer som främjar och legitimerar våld mot kvinnor, även om det är förbjudet i lag. Utvecklingen på det rättsliga området har ofta mött motstånd i samhället. Ideella krafter såsom kvinnojoursrörelsen har spelat en viktig roll för att ändra både rådande attityder och lagar.

Sverige har ställt sig bakom en rad internationella överenskommelser som rör mänskliga rättigheter, och rent folkrättsligt är vi förpliktigade att ha en lagstiftning som stämmer med kraven i de konventioner som vi har anslutit oss till. Våld i nära relationer är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. 1979 antog FN konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Den behandlar bland annat kvinnors rätt till utbildning, arbete, hälsovård och möjligheten att delta i politiken på samma villkor som män. Rekommendationen är att könsbaserat våld ses som diskriminering av kvinnor. 1989 antogs även barnkonventionen, som fastslog barns rätt att inte utsättas för våld eller andra övergrepp. 2002 utfärdade WHO (Världshälsoorganisationen) Torontodeklarationen, som definierar våld mot äldre och uppmanar till handling för att förhindra det. I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning konstateras att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ofta är utsatta för större risk, både i och utanför hemmet, för våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel och utnyttjande.

FN har även slagit fast att våld mot kvinnor är ett uttryck för en historiskt ojämlik maktrelation mellan män och kvinnor. År 1993 antogs deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor av FN:s generalförsamling. Den har tre huvudpunkter: Definitionen av våld, våldets grundläggande orsaker, och medlemsstaternas ansvar. 1995 förstärktes denna deklaration ytterligare då en handlingsplan för jämställdhet togs fram under FN:s kvinnokonferens. I denna lyfts att våldtäkt och våld inom äktenskapet ska ses som våld mot kvinnor. Det markerades att våld mot kvinnor är en fråga om rättigheter, och att våldets orsaker och uttryck är en del av samhällskontexten.

Våld mot kvinnor diskuteras inom olika EU-organ, men det är upp till varje medlemsland att utforma sin egen lagstiftning inom området. År 2006 antog Europaparlamentet ett initiativbetänkande om hur våld i nära relationer bör bekämpas. Medlemsländerna uppmanas i detta att beteckna sexuellt våld inom äktenskapet som ett brott. Sverige bekräftade år 2014 att man ställer sig bakom Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Konventionen omfattar alla former av våld mot kvinnor, men parterna uppmanas att tillämpa konventionen på alla som utsätts för våld i hemmet. Det övergripande målet för den svenska jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Regeringens fjärde jämställdhetsmål är att avskaffa allt våld mot kvinnor.

Våld i nära relationer - centrala begrepp

"Våld i nära relationer" är ett samlingsbegrepp som omfattar såväl fysiskt som psykiskt och sexuellt våld, samt olika former av hot, utnyttjande och förtryck. Både hedersrelaterat förtryck och könsstypning ryms inom begreppet. Våld i nära relationer förekommer i alla samhällsgrupper, oavsett socioekonomisk situation, trosuppfattning, sexuell läggning och etnicitet. Det riktas mot, och utövas av, såväl män som kvinnor, flickor och pojkar i alla

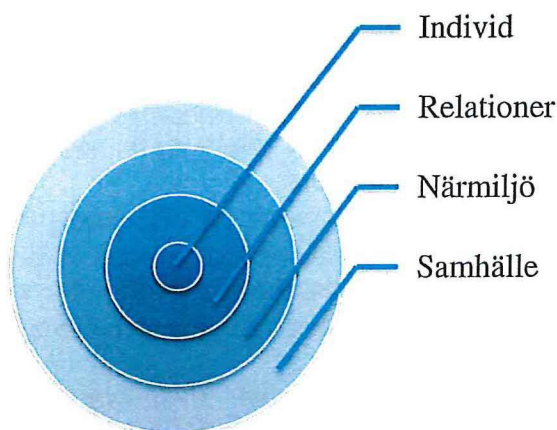
åldrar. Begreppet rymmer allt våld som förekommer inom flerkönade och samkönade relationer, samt inom relationer mellan syskon, föräldrar och deras barn, och andra familjekonstellationer. Det inbegriper även relationer som präglas av vård och service som den utsatta inte kan klara sig utan. Det centrala är att den utsatta har en nära relation till förövaren, vilket ofta inbegriper känslomässiga band och/eller någon form av beroendeställning.

Våld i nära relationer är vanligtvis inte en engångsföreteelse. Ofta består våldet av en kombination av olika handlingar, som upprepas, trappas upp och blir allt grövre med tiden. Våld i nära relationer kännetecknas vanligtvis av en normaliseringsprocess, där den våldsutsatta successivt bryts ned. Växlingar mellan brutalitet och värme gör att gränserna för vad som är acceptabelt gradvis förflyttas, och den våldsutsatta tar ansvar för våldet och accepterar utövarens bild av varför det sker. I slutändan riskerar våldet att ses som en naturlig del av relationen, snarare än något avvikande. För den utsatta innebär det ofta även en begränsning av livsutrymmet, kombinerat med kontroll och isolering. En faktor i normaliseringsprocessen är också att våld kan upplevas som något mer eller mindre normalt i förhållande till inrotade normer om kön, makt och sexualitet. I arrangerade äktenskap och i en hederskontext äger normaliseringen rum redan innan själva förhållandet.

“Mäns våld mot kvinnor” och “kvinnofrid” är viktiga begrepp för att synliggöra det vanligaste våldet i nära relationer: en man som utövar våld mot en närstående kvinna. Det är lika viktigt att motarbeta allt slags våld i nära relationer, men att enbart tala om det i könsneutrala termer osynliggör dess vanligaste uttryck.

Våldets orsaker

Det finns flera olika förklaringsmodeller till varför våld används. Synen på våldets orsaker har varierat genom åren, och det finns idag olika teorier om varför framförallt män utövar våld mot kvinnor. Uppsala kommun angriper orsakerna till våld utifrån WHO:s ekologiska förklaringsmodell för våld mot kvinnor av närstående. Den utgår från att det inte finns en ensam faktor som förklarar våld i nära relationer. Orsakerna återfinns i stället på flera olika nivåer: I samhället, i närmiljön, i relationer och hos individen.

Faktorer på samhällsnivå inkluderar lagstiftning, men även mer informella samhällsnormer som rör synen på kön och jämställdhet. Närmiljön inbegriper förhållanden som påverkar individen direkt men som hon svårigen kan påverka tillbaka, såsom brottsnivå, socioekonomisk situation och arbetslöshet. Den relationella nivån handlar om samspelet mellan personerna i individens omedelbara omgivning, såsom familjen, och faktorer på denna nivå kan vara bristande förmågor till konflikthantering och maktkamp inom ramen för familjestrukturen. På individnivå återfinns faktorer som en person har med sig från sin sociala kontext såsom våldsupplevelser, svåra uppväxtvillkor och missbruk. Den ekologiska modellen

visar på behovet av att anlägga flera förståelsenivåer för att kunna motverka våld samt koppla olika insatser till dessa nivåer. Strukturella perspektiv såsom könsmaktsperspektivet kan anläggas för att förklara hur mänskligt samspel på dessa olika nivåer formas av yttre förhållanden, i det här fallet hur våld hör ihop med den ojämna maktfördelningen i samhället mellan män och kvinnor.

Våld i nära relationer är i allra högsta grad en folkhälsofråga. Det finns ett tydligt samband mellan våldsutsatthet och fysisk och psykisk ohälsa. Exempelvis är depression, självskadebeteende och missbruk vanligare bland dem som utsatts för allvarligt sexuellt våld någon gång i livet än dem som inte utsatts. De uppvisar i högre grad symptom på posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och andra kroppsliga symptom. Våldet kan även få sociala och ekonomiska konsekvenser för den utsatta.

Våldets uttryck och konsekvenser

Våld kan ta sig många olika uttryck. Det definieras på flera olika sätt i både forskning och praktik. Den norske psykologen Per Isdal definierar våld som ”varje handling riktad mot en annan person som genom denna handling skadar, smärftar, skrämmar eller kränker får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något som den vill”.

”Våld” avser i detta sammanhang övergrepp som omfattas av lagen, exempelvis brottsbalkens bestämmelser om kvinnofridsbrott, men även handlingar som enligt rådande lagstiftning inte definieras som brott men som likväl kan ingå i ett mönster av utsatthet. Det kan röra sig om verbala kränkningar, isolering från familj och vänner, ekonomiskt utnyttjande eller känslomässig utpressning. Nedan följer några exempel på våldets uttryck:

- *Fysiskt våld* inbegriper (men är inte begränsat till) knuffar, fasthållning, slag, sparkar, stryptag, hot om eller faktiskt bruk av vapen och andra tillhyggen.
- *Sexuellt våld* inbegriper våldtäkt, sexuellt ofredande och övergrepp. Hit räknas även påtvingande av sexuella handlingar, som väcker obehag eller som den utsatta tvingas utöva inför andra. Sexuella handlingar som den utsatta inte vågar säga nej till räknas också till sexuellt våld.
- *Psykiskt våld* tar sig flera olika uttryck. I definitionen ingår verbala kränkningar, direkta eller indirekta hot och förlöjliganden. Våld eller hot om våld mot husdjur eller barn räknas också till psykiskt våld mot ägaren eller den anhörige.
- *Social utsatthet* handlar om att den utsatta isoleras och hindras från att umgås med sin familj, sina vänner eller omgivningen i stort. Det är en kränkning av den personliga friheten och en begränsning av den utsattas livsutrymme.
- *Materiell och ekonomisk utsatthet* tar sig ofta uttryck i att den utsatta försätts i ekonomiskt beroende, tvingas skriva under ekonomiska dokument och att personliga tillhörigheter förstörs avsiktligt. Personer som är beroende av andra för vård och omsorg kan utsättas genom vanvård och försummelse, att medicin och näringsrik kost undanhålls, och brister i omvårdnad och hygien.
- *Funktionshinderrelaterat våld* betecknar handlingar som riktar sig mot själva funktionsnedsättningen hos den utsatta. Ett exempel är att våldsutövaren förvägrar den utsatta tillgång till nödvändiga hjälpmedel, såsom att flytta undan en rullator eller gömma ett par glasögon.

Våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett stort problem, men den exakta omfattningen är svår att uppskatta. Detta beror till stor del på att bara en del av våldet blir synligt i statistiken. Undersökningar visar att de kvinnor som säger sig ha upplevt sexuellt och/eller annat våld är långt fler än de som polisanmäler sådana händelser. Vad gäller hedersvåld är det ännu svårare att ta fram statistik, eftersom det saknas en brottskod för hedersrelaterade brott. I Sverige mördas i genomsnitt 13 kvinnor varje år (2008 – 2013) av en man som de har en nära

relation till. Ofta är mordet kulmen i ett eskalerande mönster av våld, som myndigheterna har haft kännedom om.

De samhällsekonomiska kostnaderna är svåra att beräkna, dels på grund av mörkertalet om våldets omfattning, men också för att den totala kostnaden för samhället är svåröverskådlig. De studier som gjorts uppskattar att den direkta kostnaden för vård och samhällsinsatser vid våld mot kvinnor i Sverige uppgår till 2,5 – 3,5 miljarder kronor årligen. Denna uppskattning innefattar dock inte långtgående ekonomiska effekter på samhället såsom arbetsbortfall vid sjukskrivning, sociala insatser, våldsbeteende hos barn som själva blivit utsatta för eller bevittnat våld, och andra följdverkningar. Det är i varje fall säkert att ett förebyggande arbete mot våld i nära relationer är en långsiktig samhällsekonomisk investering. Arbetet kostar, men det kostar långt mycket mer att inte utföra det.

Mäns våld mot kvinnor

Kvinnor som grupp är den ojämförligt mest utsatta gruppen för våld i nära relationer. Även om män också utsätts för våld av närstående, både av kvinnor och av andra män, så är mäns våld mot kvinnor det absolut vanligast förekommande våldet i nära relationer.

Mäns våld mot kvinnor är ett av våra största samhällsproblem, både nationellt och internationellt. Enligt FN befinner sig kvinnor världen över i en position av kroppslig utsatthet i det offentliga såväl som det privata. Mäns våld utgör ett hot mot kvinnors kroppsliga och sexuella integritet. Uppsala kommun utgår, i likhet med regeringen, från att mäns våld mot kvinnor på samhällsnivå grundar sig i en obalans vad gäller makten mellan könen. Våld är både ett uttryck för den ojämna maktfördelningen och ett medel för att upprätthålla den. Kvinnor utsätts för våld just på grund av att de är kvinnor, i en samhällsstruktur som underordnar och diskriminerar dem.

Att våldsutsattheten generellt ser olika ut mellan könen framgår bland annat av brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökningar. När kvinnor utsätts för brott som hot, misshandel och trakasserier är gärningspersonen oftast en bekant eller närstående, och brottsplatsen är ofta hemmet, arbetsplatsen eller skolan. När män utsätts för samma typ av brott begås det oftast av män, och brottet sker vanligtvis på allmän plats. Det våld män utövar mot kvinnor är grövre än kvinnors våld mot män. Det är även i högre grad upprepat.

Flera svenska omfångsstudier de senaste åren visar att kvinnor är mer utsatta än män för partnervåld. Det gäller fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, som utförs av en man som kvinnan har eller har haft en nära relation till, såsom en nuvarande eller före detta make, sambo eller pojkvän. Våldet är vanligtvis ett mönster av handlingar som kan variera från subtila gärningar till grova brott. Det är oftast upprepat och har föregåtts av att mannen sakta krymper kvinnans livsrum, ett mönster där mannen i allt ökande utsträckning utövat makt och kontroll över kvinnan. Våldet sker vanligtvis inomhus i den utsattas egen bostad och ökar i allvar och intensitet ju längre relationen pågår.

Alla kvinnor kan utsättas för våld men vissa grupper är särskilt utsatta: Hbtq-personer, kvinnor med missbruksproblem, unga och äldre kvinnor, och kvinnor med funktionsnedsättning. Den särskilda sårbarheten kan yttra sig i att kvinnan på grund av sin tillhörighet blir diskriminerad och osynliggjord, eller att hon har ett svagt eller obefintligt socialt skyddsnät.

I arbetet med mäns våld mot kvinnor är det viktigt att sträva efter att upptäcka det tidigt, samt att förstå orsakerna bakom pojkars och mäns generella våldsbeteende. Forskning visar att det finns en tydlig koppling mellan mäns åsikter om jämställdhet och våld: Ju mer stereotypa uppfattningar om maskulinitet och feminitet, desto mer våld.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hederstänkande är ett fenomen som förekommer i alla kulturer. Det kan ta sig olika uttryck beroende på kulturella föreställningar och religion, men är inte specifikt för någon särskild kultur eller religion. Hederstänkande förekommer även i icke-religiösa sammanhang.

Hedersrelaterat våld och förtryck är starkt kopplat till föreställningen att flickor och kvinnors sexualitet måste kontrolleras av kollektivet. Familjens anseende ses som avhängigt de kvinnliga medlemmarnas oskuld och kyskhets, och deras faktiska eller påstådda sexuella beteende. Denna uppfattning kan vara mer eller mindre uttalad, och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga begränsningar av flickors och kvinnors liv, såsom klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet, till begränsningar av livsval såsom utbildning, jobb, giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form tar sig kontrollen våldsamma uttryck, från hot till verkställande av dödligt våld. Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler utövare av båda könen, och att offren kan vara både kvinnor och män, samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen, även av andra kvinnor.

Tvångsäktenskap är en specifik företeelse som bland annat har sin grund i hederstänkandet. Arrangerade äktenskap har inte sällan starka inslag av påverkan från omgivningen, och det kan vara svårt att avgöra om det är fråga om ett tvångsäktenskap. Att gå emot familjens tradition och önskemål från föräldrar och andra släktingar kan för den enskilda flickan eller kvinnan, och även för unga män, ha så svåra konsekvenser att det i praktiken inte är ett möjligt alternativ.

Kvinnlig könsstympning

Kvinnlig könsstympning är en tusenårig tradition som förekommer i ett trettio-tal länder världen över. Traditionen kan se olika ut i olika länder och förekommer bland både kristna och muslimer. Världshälsoorganisationen (WHO) beräknar att mellan 130 och 140 miljoner kvinnor och flickor världen över har utsatts för könsstympning. Det uppskattas att 3 miljoner flickor utsätts varje år.

Könsstympning delas enligt WHO:s klassifikation in i fyra olika typer. I den minst omfattande formen ingår exempelvis prickning av klitoris med ett vasst föremål. Andra ingrepp utgörs av att klitoris och de inre blygdläpparna skärs bort. Vid mer omfattande ingrepp skärs de yttre blygdläpparna bort, så kallad "infibulation". Vid infibulation lämnas enbart en centimeterstor öppning kvar för att menstruationsblod och urin ska kunna passera. Den mest omfattande formen av könsstympning kallas enligt för klitoridektomi, vilket innebär att helt eller delvis avlägsna klitoris.

Åldern då ingreppet utförs varierar, liksom typen av ingrepp, vem som utför det och förklaringarna till varför. I många samhällen och kulturer genomförs och försvaras proceduren dock i stor utsträckning av äldre kvinnor. Var och hur det än förekommer så är könsstympning en del av en struktur som begränsar och reglerar kvinnors sexualitet.

I Sverige är kvinnlig könsstympning förbjudet enligt lag sedan 1982. Är man bosatt i Sverige är det även olagligt att genomföra ingreppet utomlands, i ett land där det är tillåtet. Kvinnlig könsstympning är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och konventionen om barnets rättigheter. Könsstympning kan få stora medicinska konsekvenser och åsamka den utsatta för både fysiskt och psykiskt lidande. Förutom de direkta effekterna, såsom blödning, infektioner, skador på närliggande organ och chock, finns det uppgifter som tyder på att ingreppet på lång sikt kan leda till underlivssmärter, cystor, urineringsbesvär, att menstruationsblod stockar sig i vaginan, smärta vid samlag samt komplikationer i samband med graviditet och födsel. Könsstympning är en inskränkning av flickors och kvinnors kroppsliga och sexuella integritet.

Personer som utövar våld i nära relationer

Insatser som riktas mot våldsutövande män är en viktig del i arbetet med att förebygga mäns våld mot kvinnor. Merparten av våldet i nära relationer utförs av män, men någon typisk förövare finns inte. Det kan vara en man eller en kvinna, gammal eller ung, samboende eller ensamstående, utländsk eller svensk. Vissa gemensamma drag förekommer, i olika kombinationer, och iaktas hos många av de utövare som kommer i behandling. Det kan vara en bristande förmåga att förstå sina egna och andras känslor, bristande tilltro till sitt värde och sin betydelse, olika psykologiska försvarsmönster samt egna upplevelser av våld och hot i barndomen. En mer generell drivkraft är att det kan vara funktionellt och effektivt att utöva våld, för att få sin vilja fram, och för att skaffa och vidmakthålla kontroll över en annan person eller situation.

Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen. Våldet kan vara sanktionerat av den närmaste omgivningen, och många gånger är våldsutövaren/våldsutövarna den utsattes familj och/eller släkt. Vid arbetet med våldsutövare i en hedersrelaterad kontext är det särskilt viktigt med fullständiga riskbedömningar, samt att alltid ha de våldsutsattas säkerhet, stöd och skydd i fokus.

Det förekommer att män utsätts för våld i nära relationer. Det är viktigt att se att sådana män är brottsoffer i behov av stöd och skydd. Mäns skamkänslor och obenägenhet att söka stöd och hjälp kan härledas till ideal och stereotypa uppfattningar kring vad som anses vara ett manligt beteende. Att som man vara utsatt för våld i nära relationer rimmar illa med rådande manlighetsnormer och kan förtigas av rädsla för att uppfattas som omanlig.

Socialstyrelsens utvärdering av behandling av män som utövar våld i nära relationer visar att många män som sökt sig till behandling minskade sitt våld under uppföljningstiden. Resultaten tyder på att behandling av män kan vara effektivt för att bekämpa våld mot kvinnor i nära relationer. Ett centralt tema i behandlingen är att männen ska inse sitt ansvar för våldet. Det övergripande målet är att alla har rätt att leva i en våldsfri miljö och att den som utövar våld ska kunna få hjälp att ändra sitt beteende.

Ett relativt nytt verksamhetsområde i Sverige är direkta behandlingsinsatser för utövarna. De senaste åren har både offentliga och ideella aktörer i kommuner och regioner utvecklat olika behandlingsprogram. Alla har några nyckelfaktorer gemensamt. Våldsutövarens egen motivation till behandling är viktig. Därtill betonar de vikten av bedömning och differentiering, av problematiken, utövaren och sammanhanget, samt av våldets karaktär och dess drivkrafter, för att välja den bäst lämpade behandlingsmetoden i varje enskilt fall. Risk- och säkerhetsbedömningar är också väsentliga.

Särskilda målgrupper

Programmet mot våld i nära relationer är ett kommunövergripande dokument som riktar sig till alla nämnder och bolag. Det omfattar alla typer av våld i nära relationer och riktar sig mot både våldsutsatta och våldsutövare. Dock finns det olika målgrupper som har särskilda förutsättningar. I nedanstående avsnitt presenteras dessa målgrupper mer utförligt. Grupperna är heterogena, och en och samma individ kan beröras av flera omständigheter i relation till en närstående våldsutövare. Fokus bör alltså inte läggas på den våldsutsattas grupptillhörighet, utan på vilka omständigheter som påverkar dennas situation.

Begreppet "sårbarhet" i detta sammanhang betecknar faktorer som ökar risken att utsättas för brott, såväl som brottets konsekvenser för de utsatta, samt de brottsutsattas förmåga att utnyttja sina resurser. Till faktorer som ökar en våldsutsattas sårbarhet hör att vara okunnig om sina rättigheter, att vara socialt och ekonomiskt beroende av en närstående eller av samhället, att vara isolerad och ensam, och att i sin vardag vara beroende av den person som utövar våldet.

Äldre kvinnor

Våld mot äldre kvinnor i nära relationer är ett område som uppmärksammas först på senare år. Detta trots att mönstret vid våld mot äldre kvinnor i stort sett är det samma som för yngre personer. Kvinnor är i högre grad än män utsatta för våld från sin partner, oavsett ålder, och äldre kvinnor kan i likhet med yngre leva i en parrelation där våldet funnits sedan länge. En orsak till att våldet länge osynliggjorts i detta sammanhang är sannolikt att äldre ofta av samhället betraktas som en homogen grupp. Inom gruppen "äldre" finns det dock en stor åldersdiskrepans, som är viktig att ta hänsyn till. Det är skillnad mellan att vara 65 år och att vara 85 år gammal. Åldern påverkar sårbarhet, möjligheter och behov, och vad en person har för referensramar och föreställningar kring relationer och äktenskap. Med högre ålder tillkommer också ofta ett ökat beroende av omgivningen, såväl närstående av personal. Olika typer av försummelse är den vanligaste typen av våld mot äldre som kommer till myndigheternas kännedom. En äldre kvinna kan ha svårt att skydda sig eller ta sig ur en våldsutsatt situation. Är våldsutövarna hennes egna vuxna barn, så kan utsattheten hänga ihop med en föreställning om att hon har misslyckats i sin uppfostran av barnen och därför låter situationen fortgå.

Personer med funktionsnedsättning

Kvinnor med funktionsnedsättning har en särskild sårbarhet. Många av dem är beroende av andra människor i sitt dagliga liv, såsom nära anhöriga, personliga assistenter och annan vård- eller stödperson. Dessa personer kan både vara de som upptäcker våldsutsattheten, men kan även vara de som utövar våldet. När våld mot en person med funktionsnedsättning upptäcks finns det risk att utsattheten tolkas som brister i omsorgen. På så vis görs våldet till en vårdfråga i stället för en rättsfråga, som det egentligen är. Det finns också risk att sexuella övergrepp och kränkningar osynliggörs, eftersom dessa personer av omgivningen ofta ses som könlösa och/eller icke-sexuella.

I en hederskontext kan denna sårbarhet vara ännu större, särskilt om den utsatta personens omgivning har andra referensramar kring psykisk och intellektuell funktionsnedsatthet än majoritetssamhället. En sådan referensram kan vara att funktionsnedsattheten främst ses som en belastning för kollektivet, snarare än en individuell förutsättning som omgivningen måste visa hänsyn till. Personens beroendeställning till våldsutövaren är ofta stark. Våldet kan vara svårupptäckt för utomstående, och ta sig mindre konkreta uttryck. Ofta rör det sig om "passivt våld", där förövaren inte behöver göra något aktivt för att ändå kontrollera och bestraffa den utsatte. Föräldrar kan exempelvis kontrollera sitt barns tillvaro genom att undanhålla praktiskt stöd i vardagen. Besträffningar kan vara passiva på så sätt att en person blir nekad sin medicin, att gå till skolan, eller hjälp med att gå på toaletten. Ett av de vanligaste övergreppen i hederskontext mot personer med intellektuellt funktionshinder är att de förleds till att ingå äktenskap, utan att fullt ut förstå konsekvenserna av detta. Att förleda någon på detta sätt kallas "vilseledande äktenskap" och är en brottslig handling.

Långt ifrån alla som skulle kunna räknas till denna målgrupp har blivit diagnostiserade med en intellektuell funktionsnedsättning, eller kommer till myndigheternas kännedom. Detta beror ofta på att själva funktionsnedsättningen gör det svårare för de utsatta att kommunicera kring sin situation. Deras specifika sårbarheter bidrar till att de oftare än andra faller mellan stolarna och inte får den hjälp de behöver.

Homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner (hbtq)

Det råder en stor brist på kunskap om våld i hbtq-relationer i Sverige, både vad gäller forskning och konkreta stödverksamheter. Det finns ett fåtal omfångsundersökningar som belyser våld inom hbtq-relationer. Den första svenska undersökningen på området visade att

homo- och bisexuella söker hjälp i mindre utsträckning, och att de heller inte polisanmäler våld i samma utsträckning som heterosexuella.

Våld inom hbtq-relationer följer samma mönster som våld i andra relationer. Det tar sig fysiska, psykiska och sexuella uttryck, medför lika allvarliga skador, och ingår i samma typer av normaliserings- och isoleringsprocesser. Men våld i hbtq-relationer påverkas även av faktorer i omgivningen. Hbtq-personer uppger att samhällets homo- och transfobiska värderingar, heteronormativa attityder och bemötande, samt stereotypa bilder av utövare och offer utifrån föreställningar om manligt och kvinnligt, försvårar upptäckten av våldsutsatthet. Hbtq-personer lever generellt med en risk att bli utsatt för hatbrott och livshotande våld, och att bemötas negativt i samhället. Många individer som lever i hbtq-relationer är därför inte öppna med sitt förhållande. De kan vara mindre benägna att berätta om våldsutsatthet i relationen då det skulle kräva att de kommer ut med sin sexuella läggning eller könsidentitet/könsuttryck. Detta försvårar för omgivningen att reagera på och upptäcka våldet. Rädslan för att bli "outad" bidrar till isoleringen i en våldsam relation, och anonymiteten kan i många fall verka tärande och utsätta relationen för särskild påfrestning och stress.

Liksom personer med intellektuell funktionsnedsättning så är även personer med hbtq-identitet särskilt sårbara inom ramen för en hederskontext. De får sällan stöd från sin närmaste omgivning, utan blir tvärtom utsatta för påtryckningar eftersom deras sexualitet betraktas som ett problem och en angelägenhet för kollektivet. Många av dem lever ett dubbelliv och håller sin sexualitet och könsidentitet hemlig, av rädsla för vad som skulle hända om familjen fick veta. Förutom våld, hot och kränkningar så utsätts hbtq-personer i en hederskontext ibland även för så kallade omvändelseförsök. Det kan innebära att familjen tror att deras sexualitet och/eller könsidentitet är ett utslag av fysisk eller psykisk sjukdom, som kan och bör botas av läkare, oftast i föräldrarnas ursprungsland om de är av utländsk härkomst. Familjen kan också vända sig till en religiös företrädare för att försöka "bota" personen i fråga, och i extremare fall skylla på besatthet och utsätta vederbörande för andeutdrivning. En annan metod för omvändelse kan vara att arrangera äktenskap för personen i fråga, vilket ofta i realiteten är ett tvångsäktenskap.

Kvinnor som lever i aktivt missbruk

Kvinnor som missbrukar alkohol eller andra beroendeframkallande preparat är särskilt sårbara, och är en heterogen grupp med avseende på social tillhörighet och typen av missbruk. Deras situation ökar risken att utsättas för våld, och våldet förekommer ofta som ett vanligt inslag i deras vardag. Som utsatta söker de vanligtvis inte vård förrän de fått allvarliga skador, och de kan ha svårare än andra att lämna en våldsam relation då partnern kan vara den som upprätthåller deras missbruk.

Kvinnor som lever i aktivt missbruk möts ofta av okunskap och fördomar i kontakten med myndigheter och andra stödinsatser. De bemöts i första hand som missbrukare och inte som brottsoffer. Många drar sig för att söka hjälp av rädsla för att missbruket och eventuell kriminell verksamhet ska avslöjas, eller att deras barn ska omhändertas. Kvinnor i aktivt missbruk lever i en svår utsatthet då missbruket kan leda till hälsoproblem, ekonomiska problem, bostadslöshet, hemlöshet och kriminalitet. De har ofta ingenstans att vända sig i krissituationer, då de flesta skyddade boenden inte tar emot missbrukare av alkohol eller droger. De är beroende av personer i sin närhet och utsätts ofta för våld av flera olika förövare: partner, behandlingspersonal, väktare, polis eller andra missbrukare.

Unga kvinnor och ungt partnervåld

Unga kvinnor är överrepresenterade bland offren för sexualbrott. Det visar både kriminalstatistiken och brottsförebyggande rådets årliga trygghetsundersökningar. Unga kvinnor är också den grupp som oftast utsätts för hot om våld. Unga våldsutsatta kvinnor söker sällan professionellt stöd eller berättar om våldet i sin närmsta sociala krets.

Unga som riskgrupp för våld i nära relationer är eftersatta inom både forskningen och den nationella jämställdhets- och ungdomspolitik. "Ungt partnervåld" innebär att våldet förekommer i ungdomsåren, innan någon formell familjebildning har skett. Denna typ av våld förbises lätt då paret oftast inte bor ihop och inte har några barn. Mönstret för våldsutövandet påminner dock om det som förekommer bland vuxna. Unga utgör en sårbar grupp dels för att de i mindre utsträckning anförtror sina problem till en vuxen, men också för att de ofta har begränsad eller ingen tidigare erfarenhet av intima relationer, och därmed begränsade referensramar. Våld i unga parrelationer tenderar ofta att bagatelliseras, och det är ännu vanligare att den utsatta skuldbeläggs jämfört med våld mellan vuxna. Förutom bristen på kunskap om ungas sårbarhet saknas det ofta även lämpliga hjälpinsatser för målgruppen, då de som finns framförallt riktar sig vuxna.

Kvinnor med utländsk bakgrund

Utländsk bakgrund innebär inte en särskild utsatthet i sig. Däremot förekommer omständigheter som kan göra en kvinna med utländsk bakgrund särskilt utsatt. Det kan vara att kvinnan saknar permanent uppehållstillstånd, har bristande språkkunskaper, en allmän okunskap om sina rättigheter och ett begränsat socialt nätverk. Kvinnor i denna grupp löper även högre risk att utsättas för etnisk diskriminering i sin kontakt med myndigheter. Dessa faktorer kan försvåra för kvinnan att söka hjälp och stöd, vilket en våldsutövande partner kan utnyttja för att ytterligare isolera kvinnan och hindra henne från att frigöra sig från relationen.

Risken att utsättas för våld ökar ytterligare om kvinnan har låg inkomst, lever i social isolering och kommer från ett land med låg jämställdhet. Kvinnor kan ha en högre utsatthet och svårare att lämna mannen på grund av religiösa eller kulturella värderingar som föreskriver att familjen ska bevaras intakt.

Papperslösa kvinnor saknar tillstånd att vistas i landet. De undviker i regel kontakt med myndigheter av rädsla för att utvisas. Rädslan avspeglar sig även i deras obenägenhet att vara målsägande eller vittna i en rättegång. Detta leder till att de i större utsträckning än andra riskerar att bli utnyttjade och hotade av personer i sin omgivning. Asylsökande kvinnor kan ha en liknande sårbarhet som papperslösa, då deras rättsliga status är osäker.

Kvinnor med tillfälligt uppehållstillstånd på grund av en anknytningsrelation räknas också som särskilt utsatta. När en kvinna kommer till Sverige till följd av giftermål eller samboskap med en svensk medborgare är uppehållstillståndet villkorat av relationen. Om den upphör inom två år riskerar kvinnan att nekas permanent uppehållstillstånd med anknytning som grund, och hon måste antingen söka asyl eller lämna landet. Det kan medföra att hon stannar i en våldsam relation för att slippa bli utvisad.

Barn som utsätts för- och upplever våld

Våld i nära relationer sker ofta i hemmet och det saknas vanligtvis utomstående vittnen. Barn i familjer där det förekommer våld riskerar allvarlig fysisk och psykisk ohälsa. Det finns en stark koppling mellan att bevittna våld och att själv utsättas för våld. Barn som upplever eller utsätts för våld i hemmet håller ofta detta hemligt på grund av orsaker som rädsla, känslor av skam och skuld, samt av lojalitet gentemot familjen. När det gäller barn så är det också viktigt att iaktta omsorgsperspektivet, att barn ofta har en relation till personer i omsorgen, förskola och skolan som liknar den de har till en närstående.

När en närstående utsätter barn för våld sätts barnets trygghet ur spel och barn och unga som utsätts för, eller har upplevt våld, löper en stor risk att utveckla allvarliga känslomässiga, kognitiva och fysiska symptom. Barn och unga kan även utveckla en hyperaktivitet som grundar sig i stress, och i en beredskap att alltid snabbt upptäcka tecken på fara. Barnet kan utveckla allvarlig och långvarig psykisk ohälsa, som depressivitet, ångest, självdestruktivitet, aggressivitet, svårigheter i umgänget med andra barn, samt koncentrationssvårigheter och svårigheter att klara av skolan. Det finns också barn och unga som inte visar några tecken utåt

på att något är fel. Många barn utvecklar strategier för att avleda, förebygga och förhindra att våldet sker. Barn som lever med våld i sin familj behöver skyddas och komma ur sammanhanget där våldet finns. Det är viktigt att tydliggöra för barn och unga som lever med våld att ansvaret för att våldet sker ligger hos den som utövar det.

Begreppet vardagsheder används för att beskriva begränsningarna av livsutrymme som många ungdomar utsätts för varje dag. Hederstänkande är starkt kopplat till en oskuldsnorm, som innebär att framförallt flickor förväntas vänta med sex före äktenskapet. Det yttrar sig i att den unga nekas till att ha vänner av motsatt kön, förväntas följa andras vilja vid val av framtida äktenskapspartner, och begränsas i valet av skol- och fritidsaktiviteter. Kontrollen kan utsträckas till att man inte får klä sig som man vill, bestämma över sin egen tid, eller vara med på all skolundervisning. Kontrollen sker ofta genom både underförstådda och direkt uttalade hot om våld, ytterligare begränsningar i vardagen och att bli bortgift mot sin vilja.

I en hederskontext har pojkar dubbla roller, som både potentiella offer och gärningsmän. De kan själva utsättas för diverse kränkande behandling, hot och våld. De förväntas avstå från sexuella relationer före äktenskapet, såväl som andra typer av relationer med det motsatta könet, och även de ha restriktioner med avseende på skola- och fritidsaktiviteter. Som män har de samtidigt krav på sig att hjälpa till att kontrollera de kvinnliga familjemedlemmarna. De delar ett ansvar för kvinnornas sexuella beteende, för att bevara sin egen och familjens heder. Att kontrollera kvinnor i sin omgivning är för dem både en rättighet och en skyldighet.

Barn till föräldrar som flytt till Sverige delar föräldrarnas generella utsatthet, men ensamkommande barn är en synnerligen sårbar grupp. De saknar ofta alla former av stödstrukturer runt omkring sig, som kan tillhandahålla fysiskt, ekonomiskt och emotionellt stöd. Om samhället inte sätter in verksamma insatser så blir barnens utsatthet närmast total, och de riskerar att mycket lätt falla offer för våld och övergrepp.

Del 2. Målområden i arbetet mot våld i nära relationer

Våld i nära relationer har länge varit ett dolt och försummat problem. Uppsala kommun har flera bra insatser inom området, men det finns stort utrymme för utveckling. Exempelvis har aktuell forskning synliggjort våld mot grupper som tidigare varit svåra att identifiera.

Arbetet mot våld i nära relationer är inte enbart en fråga för socialtjänsten. Det är ett komplicerat problem som berör alla samhällssektorer. Lösningarna kräver omfattande resurser och långsiktiga insatser. Resurser måste också riktas mot ett systematiskt förebyggande arbete för att förhindra att våld överhuvudtaget uppstår. För att detta skall bli möjligt är det nödvändigt att alla berörda parter har kunskap om uppgiften, och delar en samsyn på hur den skall genomföras.

För att uppfylla den övergripande visionen om att ingen i Uppsala blir utsatt för våld i nära relation, och att var och en har rätt till sin kroppsliga integritet, krävs tydliga målformuleringar. De målområden som lyfts i programmet utgår från regeringens nationella strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Just våld i hederskontext görs inte till föremål för en särskild målformulering nedan. Detta beror på att hedersvåld i det här programmet inte diskuteras som ett problemområde avgränsat från våld i övrigt, utan som en särskild aspekt som ibland måste beaktas i det övergripande arbetet mot våld i nära relationer.

Det övergripande målet är att våld i nära relationer ska upptäckas, synliggöras, förebyggas och åtgärdas. Åtgärderna ska vidtas inom kommunens alla områden. Programmet syftar till en ökad samordning, effektivisering och kvalitetshöjning av arbetet mot våld i nära relationer. En förutsättning för detta är att programmets målområden efterföljs och konkretiseras inom ramen för nämndernas och förvaltningarnas verksamhetsplaner, handlingsprogram och i arbetet med jämställdhetsintegrering.

Uppsala kommuns programperiod är fem år med årlig uppföljning, och utvärdering efter halva perioden samt vid periodens slut. En programperiod på fem år bedöms som lämplig för att åstadkomma långsiktiga förutsättningar i att bekämpa våld i nära relationer. Aktiviteter kommer att genomföras successivt från år 2016 till och med år 2020. Varje nämnd och förvaltning har ansvar att själva utforma handlingsplaner, där man tillämpar programmets innehåll inom ramen för sin verksamhet.

Programmet mot våld i nära relationer innehåller fem långsiktiga mål och under varje sådant mål finns ett antal prioriterade delmål som ska uppnås under programperioden. De långsiktiga målen pekar ut riktningar som ska skapa förutsättningar för stabilitet, långsiktighet och kontinuitet i arbetet. De prioriterade delmålen visar på åtgärder och insatser som ska fokuseras under programperioden. Varje målområde med respektive delmål presenteras i nedanstående avsnitt, med vägledning och kommentarer. Målen är formulerade med utgångspunkt i den utveckling som skett inom området och i de utmaningar som identifierats.

Målområde 1: Styrning, organisering, samordning och uppföljning

Uppsala kommuns styrning, organisering, samordning och uppföljning av programmet ska bidra till ökad kvalitet, effektivitet och långsiktighet i arbetet mot våld i nära relationer.

Arbetet mot våld i nära relationer omfattar alla samhällssektorer, och måste samordnas för att vara effektivt. Satsningarna inom området ska präglas av långsiktiga uppdrag och innovativa lösningar. Samordningen mellan offentliga, ideella och privata aktörer i Uppsala är viktig då det ger bättre förutsättningar för ett långsiktigt och hållbart arbete. Satsningar inom området ska vara sammanhängande, och de olika parternas respektive roller och ansvar präglas av tydlighet och respekt för varandras uppdrag.

Prioriterade delmål

- Uppsala kommun ska säkerställa att programmet och dess innehåll samordnas, och att det finns personella och ekonomiska resurser för samordning, implementering och uppföljning av programmets innehåll.
- Samordningen av arbetet med att motverka våld i nära relationer ska ske i samarbete mellan offentlig, ideell och privat sektor.

Målområde 2. Kunskap, kompetens och metodutveckling

I Uppsala kommun ska befintliga kunskaper och kompetens inom området våld i nära relationer systematiseras och spridas, och yrkesverksamma inom området ska ha väsentlig kompetens för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

En förutsättning för framgång och kvalitetssäkring i arbetet mot våld i nära relationer är att berörda professioner har adekvata kunskaper inom området. Det måste finnas en kunskapsöverföring mellan berörda myndigheter och aktörer, och kompetenshöjande insatser inom området behöver vara anpassade utifrån olika professioners behov och den målgrupp som avses. Uppsala kommun är en stor arbetsgivare. I den rollen är det viktigt att kommunen har grundläggande kunskap om våld i nära relationer. Precis som arbetsgivaren har ett ansvar för sjukdom, missbruk och andra situationer som påverkar arbetsförmågan och arbetsmiljön, bör det vara en del av arbetsgivaransvaret att upptäcka och ställa relevanta frågor vid misstanke om förekomst av våld. För att utbildningsinsatser av olika slag ska ha bästa möjliga effekt är det viktigt att de sker med fokus på kontinuitet och långsiktighet.

Prioriterade delmål

- Befintlig kunskap och kompetens ska systematiseras och spridas inom kommunen.
- Berörda yrkesprofessioner ska erbjudas kontinuerliga och långsiktiga utbildningsinsatser.
- Berörda yrkesprofessioners kompetens ska säkerställas.
- Arbetsgivarens kompetens ska säkerställas.
- Insatser ska vara grundade på bästa tillgängliga kunskap, och användningen av evidensbaserade metoder ska utvecklas och målgruppsanpassas.
- Alla verksamheter (offentliga, ideella, privata) ska ha rutiner för att hantera våld i nära relationer.
- Kunskap kring våldsutövare ska utvecklas, och förutom män även inkludera kvinnor, pojkar och unga män som utövar våld, samt kollektivt våldsutövande.

Målområde 3: Våldsförebyggande arbete

Uppsala kommuns insatser för att upptäcka, synliggöra, förebygga och bekämpa våld i nära relationer ska stärkas, ske systematiskt och samordnas inom alla relevanta områden och på alla våldsförebyggande nivåer.

Det våldsförebyggande arbetet kan delas in i tre olika nivåer. Den första är det tidigt våldsförebyggande arbetet, som riktar sig till alla. Det rör sig bland annat om hälsofrämjande insatser med fokus på ett förändringsarbete innan någon blivit utsatt för våld och/eller utövat våld. Exempel på insatser är att arbeta med att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld. Den andra nivån, det selektivt våldsförebyggande arbetet, omfattar insatser mot grupper som har en förhöjd risk att utsättas för eller utöva våld. Det är även insatser som sätts in i direkt anslutning till att våldet skett. Den tredje nivån avser behandlande insatser riktade mot redan våldutsatta, såväl som våldsutövare.

Prioriterade delmål

- Det tidiga våldsförebyggande arbetet ska utvecklas och utökas.

- Våldsförebyggande insatser ska riktas till alla berörda: Riskgrupper, våldsutsatta och våldsutövare.
- Allt våldsförebyggande arbete ska utgå från ett genusmedvetet, normkritiskt och långsiktigt förhållningssätt, och stärkas inom relevanta områden så som förskola, grundskola, gymnasieskola, fritid och socialtjänst. Detta ska ske i dialog och samverkan med hälso- och sjukvård, rättsväsendet, samt ideella och privata organisationer.

Målområde 4: Skydd, stöd och behandling för alla som utsätts för våld i nära relationer

Uppsala kommuns insatser för individer som utsätts för våld i nära relationer ska vara av god och likvärdig kvalitet, oberoende av var man söker hjälp. Tillgången till skydd, stöd och behandling ska öka.

Kommunen har enligt socialtjänstlagen ansvar att erbjuda skydd till personer som lever med hot om eller risk för våld. Behovet av skydd kan variera. I vissa fall kan en tillfällig separation tillsammans med andra insatser vara en lösning, och i andra fall bedöms möjligheten att bo kvar i den tidigare bostaden som omöjlig. Stöd för att få en ny bostad är en insats där behovet är stort. Ibland kan ett långvarigt skydd på annan ort vara nödvändigt, varvid det är viktigt att Uppsala kommun samarbetar med andra kommuner. Om skyddsbehovet helt säkert tillåter det är det önskvärt att den våldsutsatta får möjlighet att bo kvar i sin hemmiljö, speciellt om barn är inblandade.

För flera grupper är det svårt att erbjuda tillfredsställande skyddsplatser. Detta innefattar äldre personer med ett stort omvårdnadsbehov, personer med funktionsnedsättning som kräver stöd, personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor i aktivt missbruk som utsätts för våld och unga personer som utsätts för våld i nära relationer. Även andra grupper kan anses ha en ökad sårbarhetsfaktor, det vill säga en högre risk att utsättas för våld.

Förutom skyddet är det viktigt att tillgodose den utsattas behov av stödinsatser. Vanligtvis rör det sig om en kvinna, som ibland har barn. En individ som varit utsatt för våld under en längre tid behöver ofta stöd och hjälp för att komma ifrån våldet och för att bearbeta sina upplevelser. Samma sak gäller den som utövat våldet. De metoder som finns och används idag utesluter flera grupper som inte har förmåga att ta emot samtalsbehandling. Personer med intellektuell funktionsnedsättning, personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller äldre personer med demenssjukdom eller annan sjukdomsbild tillhör grupper som dels kan ha svårt med gängse samtalsmetoder och dels ha svårigheter att ta sig till olika verksamheter.

Barn som lever med eller bevittnar våld behöver få stöd för att bearbeta sina upplevelser. I fall då barnen bor på skyddat boende och inte kan gå kvar i sin förskola eller skola är det angeläget att ge dem möjlighet till undervisning och pedagogiskt stöd. En förälder som utsatts för våld liksom den som utsatt den andre för våld har ofta en begränsad föräldraförmåga. En del behöver stöd, ibland över länge tid, för att klara av sin föräldraroll.

Prioriterade delmål

- Skydd, stödinsatser och behandling ska fortsätta utvecklas, och insatser och placeringar ska anpassas utifrån individens personliga behov och säkerhet.
- Barnets behov, delaktighet och säkerhet ska alltid prioriteras.
- Kunskapen om barns sårbarhet, utsatthet och behov ska öka.
- Arbetet med att tidigt upptäcka barn som upplever och/eller är utsatta för våld i nära relationer ska utvecklas.
- Uppsala kommun ska använda bäst lämpade aktör (offentlig, ideell eller privat) för att tillgodose stöd, skydd och behandling för den våldsutsatta.

- Uppsala kommun ska säkerställa att det finns en ökad och likvärdig tillgång till lättillgänglig och anpassad information för våldsutsatta barn och vuxna, utifrån deras olika förutsättningar och behov.
- De samlade resurserna i Uppsala (offentliga, ideella, privata) ska sammanställas i en resurskatalog och göras tillgänglig för kommunens invånare och berörd personal.
- En tydlig ansvarsfördelning och konkret samverkan mellan olika aktörer ska uppnås.
- Våldsutsatta ska få information om vilka möjligheter till stöd och hjälp som finns tillgängliga oavsett aktör (offentlig, ideell, privat).
- Så få myndighetspersoner som möjligt ska vara inblandade i beslut rörande den våldsutsattas behov av stöd, skydd och behandling.

Målområde 5: Stöd och behandling för våldsutövare

Uppsala kommuns insatser för att förhindra våld i nära relationer ska bygga på säkra hot- och riskbedömningar, och ske med fokus på de utsattas säkerhet och utövarnas ansvarstagande för sina gärningar.

Detta målområde inriktar sig på våldsutövare generellt, oavsett kön. De allra flesta våldsutövare är dock män. Det mesta våld som sker i samhället är mäns våld mot andra män. Våld i nära relationer utövas till övervägande delen av män mot kvinnor. Därför måste arbetet på detta område uppmärksamma faktorerna som ligger bakom män och pojkars våldsutövande, och särskilt sambandet mellan våldsutövning och samhällets rådande normer kring maskulinitet och vad det innebär att vara man.

Stöd och behandling för våldsutövare är ett våldsförebyggande arbete. Alla insatser som syftar till att våldsutövaren ska ta ansvar för sina gärningar och deras följdverkningar, och upphöra med våldet, måste ske på ett sätt som säkerställer den våldsutsattas behov och trygghet. Brotts- och återfallsförebyggande insatser ska utformas utifrån en bedömning av riskerna som är relaterade till den specifika brottsligheten.

Det är en utmaning att upptäcka våldsutövning och motivera våldsutövarna att sluta. Arbetet med detta sker på flera samhälleliga nivåer, däribland polisen, kriminalvården, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och ideella organisationer. Det är viktigt att alla instanser förstår sina roller och uppdrag, och att det utvecklas en samsyn rörande upptäckten av våld och riskbedömningar. Inom Uppsala kommun är det viktigt att alla verksamheter som riktar sig till våldsutövare har likvärdig kompetens och håller en hög kvalitet. Vidare ska de metoder som används följas upp, utvecklas utifrån ny forskning, systematiseras och kvalitetssäkras.

Prioriterade delmål

- Uppsala kommun ska säkerställa att det finns insatser för att förhindra att individer utövar och/eller fortsätter att utöva våld i nära relationer.
- Insatserna ska vara individuellt anpassade. Det är önskvärt att de är genusmedvetna och evidensbaserade, och metoderna ska vara beprövade och hålla en god kvalitet.
- Arbetet med att bedöma våldsproblematisering och göra hot- och riskbedömningar ska utvecklas.
- En tydlig ansvarsfördelning och konkret samverkan mellan olika aktörer (offentlig, ideell och privat) ska utvecklas och genomföras.
- Eftersom pojkar och män är de vanligaste våldsutövarna, både i nära relationer och generellt, ska kunskapen om manligt våldsbeteende stärkas.

Referenser

Propositioner

Arbetsmarknadsdepartementet (1997). *Kvinnofrid* (Regeringens proposition 1997/98:55). Stockholm: Regeringskansliet.

Näringsdepartementet (2005). *Makt att forma samhället och sitt eget liv* (Regeringens proposition 2005/06:155). Stockholm: Regeringskansliet.

Socialdepartementet (2006). *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Regeringens proposition 2006/07:38). Stockholm: Regeringskansliet.

Regeringsskrivelser

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2007). *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (Regeringens skrivelse 2007/08:39). Stockholm: Regeringskansliet.

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2009). *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (Regeringens skrivelse 2009/10:229). Stockholm: Regeringskansliet.

Statens Offentliga utredningar

Jämställdhetspolitiska utredningen (2005). *Makt att forma samhället och sitt eget liv: Jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66). Stockholm: Socialdepartementet.

Kvinnovåldskommissionen (1995). *Kvinnofrid* (SOU 1995:60). Stockholm: Socialdepartementet.

Nationella samordnaren mot våld i nära relationer (2014). *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga: Förslag för ett effektivare arbete* (SOU 2014:49). Stockholm: Justitiedepartementet.

Personsäkerhetsutredningen (2002). *Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer* (SOU 2002:71). Stockholm: Justitiedepartementet.

Utredningen om kvinnofridsuppdragen (2004). *Slag i luften: En utredning om myndigheter, mansvåld och makt* (SOU 2004:121). Stockholm: Socialdepartementet.

Utredningen om män och jämställdhet (2014). *Män och jämställdhet* (SOU 2014:6). Stockholm: Socialdepartementet.

Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor (2014). *Ett jämställt samhälle fritt från våld: Utvärdering av regeringens satsningar 2010-2014* (SOU 2014:71). Stockholm: Socialdepartementet.

Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor (2015). *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*. (SOU 2015:55). Stockholm: Socialdepartementet.

Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (2012). *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap* (SOU 2012:35). Stockholm: Justitiedepartementet.

Övrigt

Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag.

Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur.

Borgström, E. (red.) (2011). *Den moderna homofobin*. Stockholm: Charlie by Kabusa.

BRÅ (2007). *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* (Rapport 2007:6). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer: Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakt med rättsväsendet* (Rapport 2009:12). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (2010). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer: En första uppföljning av regeringens handlingsplan* (Rapport 2010:4). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (2010). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer: Slutredovisning av ett regeringsuppdrag* (Rapport 2010:18). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (2014). *Utsatthet för brott 2013: Resultat från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2014*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (2015). *Det dödliga våldet i Sverige 1990–2014* (Rapport 2015:24). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Butler, J. (2006). *Genus, ogjort: Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Butler, J. (2007). *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.

Connell, R.W. (2008). *Maskuliniteter*. 2 uppl., Stockholm: Daidalos.

Crenshaw, K.W. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of colour. *Stanford Law Review*, 43(6), ss. 1241–1299.

Davidian, T., Mohtadi, C., Hellberg, M., Bergström, S. (2012). *Trippelt utsatt: Hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning*. Uppsala: TRIS, Tjejers rätt i samhället.

De los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Stockholm: Liber.

- De los Reyes, P. & Yazdanpanah, S. (2011). *Kunskapsöversikt: Våld och genus i arbetslivet* (RAP 2011:3). Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Ekström, V. (2013). Samhällets stöd till våldsutsatta kvinnor: En intersektionell analys av hur det offentliga trycket behandlar kön, klass och etnicitet. *Retfærd* 35(3) ss. 51–68.
- Eliasson, M. (1997). *Mäns våld mot kvinnor: En kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*. Stockholm: Natur och kultur.
- Eliasson, M. & Ellgrim, B. (2006). *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer: En kunskapsöversikt*. Stockholm: Sveriges kommuner och Landsting.
- Eriksson, M., Berg, L. & Wallqvist, A. (2011). *Våldsförebyggande arbete med män. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Sveriges kommuner och Landsting.
- Europarådet (2011). *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*. Europarådets fördragsserie nr.210.
- Gottzén, L. (2013). Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. I *Socialvetenskaplig tidsskrift* 2013:2, ss.75-92.
- Gottzén, L. & Korkmaz, S. (2013). Killars våld mot tjejer i nära relationer. I *Unga och våld: En analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter* (Ungdomstyrelsens skrifter 2013:1), Stockholm: Norstedts Juridik, ss.70-99.
- Hirdman, Y (1986). *Om makt*. Uppsala: Maktutredningen.
- Hirdman, Y (1988). *Genussystemet: Teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning*. Uppsala: Maktutredningen.
- Hirdman, Y. (2003). *Genus: Om det stabila föränderliga form*. Stockholm: Liber.
- Holmberg, C. (2001). *Det kallas kärlek: En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Stockholm: Alfabeta.
- Holmberg, C. (2004). *Med husbondens röst: Om våld mot djur i misshandelsrelationer*. Ystad: Kabusa böcker.
- Holmberg, C. & Enander, V. (2011). *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg C., Smirthwaite, G. & Nilsson, A. (2005). *Mäns våld mot missbrukande kvinnor: Ett kvinnofridsbrott bland andra*. Stockholm: Mobilisering mot narkotika.
- Holmberg, C. & Stjernqvist, U. (2006). *Våld samt lika och olika – Om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: Centrum för Genusstudier.
- Isdal, P. (2001). *Meningen med våld*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

- Kimmel, M. (1987). *Changing Men: New Directions in the Study of Men and Masculinity*. Newbury Park, Calif.: SAGE Publications.
- Lundgren, E. (2004). *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige.
- Lundgren, E., Heimer, G., Kalliokoksi, A-M & Westerstrand, J. (2001). *Slagen dam: Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige, en omfångsundersökning*. Stockholm: Brottsoffermyndigheten. Fritzes Offentliga Publikationer.
- Lykke, N. (2003). Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen. I *Kvinnovetenskaplig tidsskrift* 2003:1, ss 47-56.
- MUCF (2014). *Inget att vänta på: Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- MUCF (2015). *Unga, maskulinitet och våld: Slutrapportering av uppdrag om attityder till maskulinitet och jämställdhet*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Nathorst-Böös, H. Darj, F., & Jarl-Åberg, C. (2011). *HBT och heder*. Stockholm: ALMAeuropa.
- NCK (2009). *Våld i samkönade relationer – en kunskaps- och forskningsöversikt*. NCK-rapport 2009:02. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.
- NCK (2010). *Sju perspektiv på våldtäkt* (NCK-rapport 2010:2). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.
- NCK (2010). *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen* (NCK-rapport 2010:4). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.
- NCK (2011). *Att möta patienter som söker för oro kring oskuld och heder* (NCK-rapport 2011:2). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.
- NCK (2011). *Att ställa frågan om våld: Ett utbildningsmaterial för hälso- och sjukvården*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala Universitet.
- NCK (2011). *Kvinnlig omskärelse/könsstympning i Sverige: En kunskaps- och forskningsöversikt*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala Universitet.
- NCK (2013). *Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning* (NCK-rapport 2013:1). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala Universitet.
- NCK (2014) *Våld och hälsa: En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (NCK rapport 2014:1). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala Universitet.
- Rexvid, D. & Schlytter, A. (2012). Familj och heder. I *Genusperspektiv på socialt arbete*. Karlsson, L-B & Piuva, K. (red.). Stockholm: Natur och Kultur.

RFSL (2005). *Brott mot homo- och bisexuella och/eller transpersoner – till dig som möter brottsoffer*. Stockholm: RFSL.

Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Rosenberg, T. (2006). *L-ordet: Vart tog alla lesbiska vägen?*. Stockholm: Normal.

Schlytter, A. (2004). *Rätten att själv få välja*. Studentlitteratur: Lund.

Schlytter A., Rexvid D., Celepli Ö. & Nasih B. (2011). *Heder och civila samhällets metoder*. Allmänna Arvsfonden.

Schlytter, A., Ghadimi, M., Högdin, S., Rexvid, D., och Backlund, Å., (2009). *Oskuld och heder: En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad - omfattning och karaktär*. Stockholm: Stockholms stad.

Svedberg, P., Qarai, R. & Qaraee, L. (2013). *Familjearbete i hederskontext*. Stockholm: Linnamottagningen.

Socialstyrelsen (2006). *Kostnader för våld mot kvinnor: En samhällsekonomisk analys*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2006a). *Insatser mot hedersrelaterat våld: Resultatutvärderingar i andra länder. Sammanställning av rapporten Insatser mot æresrelateret vold*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2008). *Det dubbla utanförskapet: Mångfald och sexuell läggning bland äldre*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2009). *Alla kommuners ansvar: Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2009). *Allmänna råd för Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnar våld (SOSFS 2009:22)*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2009). *Socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn: Utveckling och prövning av standardiserade bedömningsinstrument. Slutrapport till regeringen 1 december 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2010). *Behandling av män som utövar våld i nära relationer: En utvärdering*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011) *Sällan sedda: Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011a) *Skylla sig själv? Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012). *Socialnämnders respektive ideella föreningars ansvar för god kvalitet m.m. vid utförandet av insatser enligt socialtjänstlagen* (Meddelandeblad Nr 2/2012). Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014). *Blånader och silverhår: Utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014). *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer* (SOSFS 2014:4). Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014). *Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015). *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning: En uppskattning av antalet*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015). *Våld: Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Sokoloff, N, J & Dupont, I. (2005). Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities. I *Violence Against Women* 11(1) ss. 38-64.

SKL (2013). *För kvinnofrid – mot våld i nära relationer, Positionspapper*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

SKR (2007). *Våld i samkönade relationer – en handbok från SKR*. Stockholm: Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund.

UN Division for the advancement of women (2008). *Women 2000 and beyond: The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. New York: UN Division for the advancement of Women.

UN General Assembly (1979) *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 18 december 1979 (A/RES/48/104)*. New York: United Nations General Assembly.

UN General Assembly (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women 20 December 1993 (A/RES/48/104)*. New York: United Nations General Assembly.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Av egen vilja* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:15). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon hen han: En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:2). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Prata bort mansvåld: Våldspreventivt arbete riktat till unga män*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013) *Unga och våld: En analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

WHO (2002). *World report on violence and health*. Genève: World Health Organization.

WHO (2008). *Eliminating Female genital mutilation: An interagency statement*. Genève: World Health Organization.

WHO (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Genève: World Health Organization.

WHO (2014). *Global status report on violence prevention 2014*. Genève: World Health Organization.

SAMMANTRÄDESPROTOKOLL

Sammanträdesdatum: 2016-01-27

Plats och tid: Socialförvaltningen, våning 4, Stationsgatan 12, klockan 15:00 – 19:15

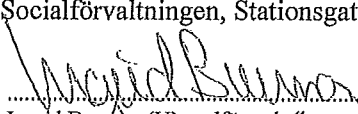
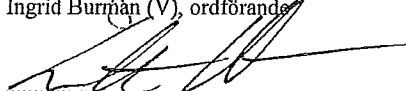
Ledamöter: Ingrid Burman (V), ordförande
 Ylva Stadell (S), 1:e vice ordförande
 Mohamad Hassan (L), 2:e vice ordförande
 Rezene Tesfazion (S)
 Inga-Lill Sjöblom (S)
 Alexandra Westman (M)
 Michael Holtorf (M)
 Eva Pettersson (MP)
 Tarja Onegård (MP)
 Liza Boëthius (V)
 Ulf Schmidt (C)
 Leif Boström (KD)
 Ove Hjort (S)
 Patrik Pössi (M)
 Hans Olsson (M)

Ersättare: Birgitta L Johansson (S)
 My Lilja (S) fr o m § 6
 Jonas Karlsson (S)
 Ahmad Orfali (MP)
 Edip Akay (V)
 Joakim Strignert (C) tom § 16

Övriga deltagare: Jan Holmlund, direktör, Ola Jeremiasen, avdelningschef, Ann-Christine Dahlén, avdelningschef, Åsa Carlsson, avdelningschef, Sofia Venemalm, strateg, Bengt Ehlin, strateg, Johan Edlund, strateg

Utses att justera: Mohamad Hassan (L) Paragrafer: 1 - 19

Justeringens plats och tid: Socialförvaltningen, Stationsgatan 12 den 29 januari 2016

Underskrifter:
 Ingrid Burman (V), ordförande
 Mohamad Hassan (L), justerare

 Lotta von Wowern, sekreterare

ANSLAG/BEVIS Protokoll är justerat. Justeringen har tillkännagivits genom anslag.

Organ: Socialnämnden

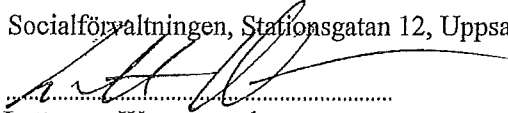
Datum: 2016-01-27

Datum för anslags uppsättande: 2016-02-01

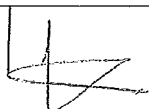
Sista dag för överklagande: 2016-02-22

Datum för anslags nedtagande: 2016-02-23

Förvaringsplats för protokollet: Socialförvaltningen, Stationsgatan 12, Uppsala

Underskrift:
 Lotta von Wowern, sekreterare

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

SAMMANTRÄDESPROTOKOLL

Sammanträdesdatum: 2016-01-27

§ 4
Program mot våld i nära relationer
SCN-2016-0003
Beslut

Socialnämnden beslutar

att godkänna remissförslaget mot våld i nära relationer, och

att sända förslag till program mot våld i nära relationer till kommunstyrelsen för remiss till nämnder, styrelser, kommunalt helägda bolag, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Landstinget, Tjeiers rätt i samhället (TRIS), Mottagningen mot våld i nära relationer (MVU), Barnombudsmannen i Uppsala (BOiU), Kvinnobyran Stadsmissionen samt Uppsala kvinnojour. Svaren ska inkomma senast 31 mars 2016.

Sammanfattning

I Uppsala kommuns verksamhetsplan IVE 2015-2018 (inriktning, verksamhet, ekonomi) fick socialnämnden i uppdrag att ta fram ett övergripande program för arbetet mot våld i nära relationer (kvinnofrid). Detta program är ett övergripande styrdokument som riktar sig till alla nämnder, styrelser och bolag.

Arbetet med att ta fram programmet har samordnats av socialförvaltningen. En politisk referensgrupp av förtroendevalda från majoriteten och oppositionen har knutits till arbetet, tillsammans med en referensgrupp av representanter från ideella organisationer verksamma inom sakområdet. Övriga förvaltningar och kommunala instanser har varit behjälpliga i framtagandet av programmet. Till uppdraget har även knutits en utredare.

Yrkanden

Ylva Stadell (S) yrkar, med stöd av övriga nämnden, att "kvinnor och män" ska läggas till i sista punkten under rubriken Prioriterade delmål på sidan 15 samt att ändra sista punkten under rubriken Prioriterade delmål på sidan 17 till att lyda "Eftersom pojkar och män är de vanligaste våldsutövarna, både i nära relationer och generellt, ska kunskapen om manligt våldsbeteende stärkas."

Mohamad Hassan (L) yrkar, med stöd av övriga nämnden, att "förslag till program" ändras till "remissförslaget" i första att-satsen.

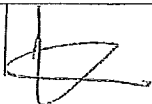
Liza Boëthius (V) yrkar, med stöd av övriga nämnden, att "intellektuell och psykisk" ska tas bort i rubriken och stycket "Personer med intellektuell och psykisk funktionsnedsättning" på sidan 10.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteskrivelse den 20 januari 2016.

Justerandes sign

J.B

Utdragsbestyrkande

